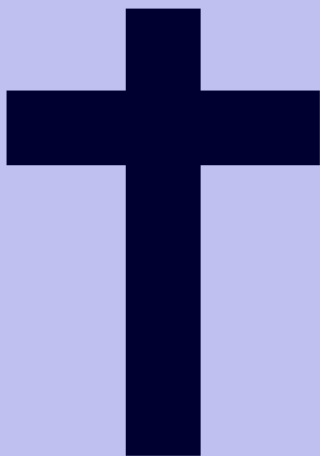

Isuva Soqe Uva Kuama

Genesis and the Gospels in the Arau dialect of the North

Tairora language of Papua New Guinea

Isuva Soqe Uva Kuama
Genesis and the Gospels in the Arau dialect of the North Tairora
language of Papua New Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Arau long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Arau (North Tairora)

Dialect: Arau

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-11-24

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
90947037-585d-5612-873d-36e338f0ae1b

Contents

MATIU	1
MAAKI	6
RUKU	13
IOHANE	19

MATIU

13

Iсуva numiiaа uantaseo kiva nimu uvaa

²⁴ Iсуva vaihao vaiinki nahenki uva vo uantaseo kiva nimio, Kotiva vaiinki nahenkiqaa raqisiainaa maa uvaa via voqaama vaio ivo. Vaiinki vovano soqe suvu *uiti* suvu nai avukaqi ukukeo ²⁵ ou entaqi nai navunaasa hampaka vaike vauvo via navukaava vovano aninteo uiti ukukoaqi numii uku amikoave. (Vi numiiva via saqive mareve *uiti* saqi mare vohaa vaivo via kavaqai sa vohaa vaiave.) Via navukaava numii uku amikeo vuvu ²⁶ *Uitivano* numii vakamaseo vohaaraq i qampiqaqueo amparaiqasa kava irakaeva auki vaumanka via saiq vainkinavu kavovo vi numiiva *uiti* vakamaseo qampiqa keo vaumanka ²⁷ via saiq vainkinavu vuu naaho qoa kiva amiha kiha, Noa vaiinkio, ae sae soqe suvu ukukaarao? Kaihaoe vi numiiva anio ivo? kinka.

²⁸ Minki kuvo viva oho kio, Ki navukaava vovano numii uku kimikeo ivo, kumanka via saiq vainkinavu via irehama, Hoe kenavu ou vi numiia nuqu saraave? kuvo ²⁹ viva aqao kio, Sa numii via nuqu saake. Ne numii nuqu sehama uiti vakamase rauvusevoave. ³⁰ Qaqi saivo uitivanovaka numiivanovaka vohaaraq i qampiqaiae. *Uitivano* mpeqaiqama viaqe ke ki ntara qantu vare anisaraama minkima kieave. Vi numiia naane keqase rumpa sema vuu iha quara kimikema viaqaankaima *uiti* keqasema vuu ki ntara naavuqima vuu kimikaake kiaave, kio. Iсуva vi uvaa uantaseo kiva nimua...

³⁶ Iсуva vaiinki nahenki uva uantaseo kiva nimiqi vio viaqaankaio viva vaiinki nahenki mini seo naavuqi vumanka via vainkinavu viva vauaqi uu ntema kihama, Vaasa kianaа via navukaava numii via avukaqi uku amiko uvaa vi uvaa osara kiva kimiaqe iriae, kinka.

³⁷ Via vainkinavu minki kuvo Iсуva vinavusa kiva nimio kihao, Vaiinki vovano soqe suvu ukuko vaiinkiva vaieva ke visave. Ke vakaini vakakai vainkisa ke vi vaiinkisave. ³⁸ Vi vaiinkia avukaqi vau vakava vaieva via vaka aiqava maa vakaa aiqava naako vakama vaio ivo. Soqe suvuvano vaieva suvuvano Kotia uva iia vaiinki nahenkisama vaiavo. Numiivano vaieva sa Kotia uva iia vaiinki nahenkisama Satanaа vainkima vaiavo. ³⁹ Via navukaava uku amiko vaiinkiva vaieva viva Satanavave. Ntara qantu vare anu entava vaieva aiqavaа entave maa vakaa kaiqaaina entava vaio ivo. Ntara qantu vare anu vainkisa vairesа visa naauaihainaasave.

⁴⁰ Via saiq vainkinavu numii keqa sema rumpa sema vuu iha quara amikontemase naankiara aiqavaа entaqaa minkima qovarai qianaave.

⁴¹ Ke vakaini vakakai vainkisa vaiqi vi aiqavaа entaqaa ke naauaihainaasa nikikaaiа visa oku ke raqisiaina vakaaqaankai ki vaiinki mantaiqama nimike vai vaiinki nahenkisa rumpa vare vaaqu saiq vare vaisa rumpa vare ⁴² ntika vuu noa iha ikainaaqi aqu saimanka visa ihaqi vaiha iqi rakaqi viha aarai kenki kiha vaivaave. ⁴³ Visa mini vuu aqusaimanka avuqavumase ni vaiinki nahenkisa suaivano ikainantemase ikaqi vivo Kotiva visa qova visaqaa raqisiqio via vaiqi vivaave. Ni aako vaiea vi uvaa osara iriake, kua. Iсуva kuama.

14

Isuva varuva namaiqaa qaqi nua

²² Isuva ntara nimio viaqaankaio nai vainkinavu nikikeo kihao, Ne kaanuqi vaai nte varuva namai hini vankaraini ne naane ou vi vaiqe ke vaiinki nahenki nikikaaia nai maaqa nai maaqa vuake kio. ²³ Minki kivaseo viva vaiinki nahenki nai maaqa nai maaqa mini nikikama seo viaqaankaio Kotia aaraeva veraa aiqinaqaa vuvo entama vuvo viva mini nariaraa vauvo ²⁴ kaanuvano vakaihaio niaa ntaka vauvo uvaivano visa viea unaihaio anuvoa kio namaivano kaanu veqa veqamaqi vi vaua.

²⁵ Uvai uki vauvo namaivano kaanu veqa veqamaqi vi vauvo amparaiqasa aakikaeva uvo Isuva namai avu vau nuvaqi vio visa vunaini vumanka ²⁶ via vainkinavu kavovo viva namai avu vau ni vaumanka visa voqamase aaku ikomanka noaiqaase qeke vaiha oi oi kiha vaanave kiha vauvo ²⁷ Isuva vaasa visaa kihao, Mpeqaiqamavi qaqi variake. Ke visave. Sa qekaake, kio.

²⁸ Isuva minki kuvo Pitaava kihao, Noavauvo, ae quqaa vaiea kiva kimiaqe kevaka namai auha vau ae vainanaini vuave, kio. Pitaava minki kuvo Isuva ho kuvuane kio. ²⁹ Kuvo Pitaava kaanuqinkaio vaavi nteo kaanu mini seo namai avu vau Isuva vaunaini vio. ³⁰ Viva mini vihaoma ho viae kivaseo kavovo uvaivano voqamaseo uki vauvo viaa iihao viva qekehao viaqaankaio namaiqi kukuvieva auki vaihao Isua aaramaseo, Noavauvo, ki ukuvaraane, kuvo ³¹ Isuva vaasama nai sauqu kukuseo via ukuvaeo kihao, Ae sa uvaivano ukiaa iiakaa kiriaraqai iikaave. Sa kiriarara kaara aako iriane, kio.

³² Isuva minki kivaseo visanti kaanuqi vaai ntovo uvaivano vaasa kaiqa vumanka ³³ via vainkinavu kaanuqi vaua Isua quahama amikeha kiha, Ae quqaama Kotia maaquvano variarao, kio kuama.

26

Iuntaasiva Isua vuu kuka saainaama munima vaoa

¹⁴ Isuva minki kuvo Isua 12 vainkinavuqinkaio vo vaiinkivano via auku Iuntaasi Ikeriotiva veva nteo Kotia saiga vara amike vau vaiinkisa visa noa vaiinkinavu vaunaini vio ¹⁵ ou visa ireo, Ke Isua ni sauquqi vuu kuka saaea ne nana soqaae ki kimivaave? kumanka visa oi munima 30 nava saara ntuvase amuvo Iuntaasiva vi munimaa vaeo ¹⁶ vi entaaqaankaio nai visa sauquqi Isua kuka saaina aaraa aikukiha vaua.

Isuva nai vainki hampaka vehasumako ntaraa noa

¹⁷ Sa noqavi mpareti saraa ovaka naaina entanavuva ani ntovo hogarenaa entaqaa via vainkinavu Isuva vaunaini aninte kiha, Karaqie kenavu ou henuqama amikaaiiaa ae vehasumako entaa iihaama vi ntaraa ne-naave? kinka.

¹⁸ Vinavusa minki kuvo Isuva kihao, Nenavu Ierusaremi vakusaini ou vi vaiinkiaa minkima kiake. Kinavu maara ki vai inkiva kihao ki entama aninteo ivo. Ke kenka vainki hampaka ai naavuqi vehasumako ntaraa naeave kio ivo kiake, kio. ¹⁹ Isuva minki kumanka via vainkinavu vi ntaraa kunte mase henuqama vako.

²⁰ Henuqama vakovo entuvo Isuva nai vainkinavu hampaka ou ntaraka kaintaqaa oquvi vaihao ²¹ ntaranehao kihao, Ke kiaima iri-ake. Niqinkaio vovano navukaasa nivuqaa ki qovarama saanaove, kio. ²² Minki kuvo via vainkinavu munkusa mantaiqumanka vinavusa

vohaiqa vohaiqa Isua irema, Noavauvo, ae kiriarae ki variarao? Sa ke visavauve, sa ke visavauve, kivaqi vi.

²³ Minki kivaqi vuvu Isua kihao, Nai mpareti varaseo ki vakamaseo kanuqi vaaki quntaaseo ne vaina vaiinkiva vi vaiinkiva ki qovarama saanaove. ²⁴ Ki vakaini vakakai vainkisa kiriara vekanko entaqaqa minkima ki haruseaa qara ntuva koave. Vi uvava vivauma vaianaove. Ki vakaini vakakai vainkisa qovarama saaina vaiinkiaa oho kiva amike uo. Via nova sa via vakakiaiqe hove kiakaave, kio.

²⁵ Isuva minki kuvo Iuntaasiva via qovarama saaiava Isua ireo, Maara ki variara vaiinkio, kiriarae ki variarao? kuvo Isuva kihao, Eo, ae kianaave, kio.

Mpareti ntaraa uaini namaiaa kiva koa

²⁶ Isua vainkinavu ntara ne vuvu Isuva mpareti ntara varaseo Kotiaa soqema iarao kivaseo nkuseo nai vainkinavu nimio kihao, Maa ntaraa vara naake. Maa mparetiva ki vaakama vaio ivo, kio.

²⁷ Minki kivaseo viva uaini namai viaqi vau kaapaa vaaseo Kotiaa soqema iarao kivaseo vinavusa viki nimihao kihao, Ne aiqava maa namaia naake. ²⁸ Maa namaiva ki naarema vaio ivo. Kotiva vaiinki nahenki hampaka vohaaraq ruvaantumavi vaieva qaraasa uva vakaevave. Vi uvava mpeqaiqama vuae kio ki naarevano vi uvaa mpeqaiqama saanaove. Ki haru saivo ki naarevano ntehao airi vaiinki nahenki saihaihao visa manta uva nunka nimikaanaove. ²⁹ Ke kiaima iriake. Maa entaqaankai ke sa uaini namai qaiqaa naeave. Ke sa narai minkiaqi vuaia ne ki gova raqisiainaqi ki vakamase ou vaiqe vi entaqaqa ni hampaka vaiha qaraasa uaini namai naeama ivo, kio.

³⁰ Isuva minki kivaseo nai vainki hampaka Kotiaa ihi kivaseo veva nteo Orivi aiqinaqaa vuama.

Isuva Pitaava nai kie iaina uvaa kiva amua

³¹ Vinavusa mini vuvu Isuva vinavusa kiva nimio, Nenavu vake entaqi ki maini sema aiqau aukuke santama vivarae. Kotia vukaqi qara ntuva ko uvava vake vivauma vaianaove. Minkima kio: Sipisipiqaqa raqisina vaiinkia

Kotiva via ruquku saia sipisipi visa qekase nariara nariara vona vona vivaave, kuave.

³² Ho naankiara ki vaa qaqi himpima saiaqe vaiha ni nivuni ke naane Kariri vakaini vieave, kio.

³³ Isuva minki kuvo Pitaava aqao kio, Aiqaava vinavusa ai maini se aiqau aukuke santama vivea keqai ainti maini vaieave, kio.

³⁴ Pitaava minki kuvo Isuva kihao, Ke kiaama iriane. Vake entaqi kokoraavano sa uva kiaa ae kaaramo naini kiriara kihaa sa via kavau-naave kinaave, kio.

³⁵ Isuva minki kuvo Pitaava aqao kio, Ke sa ariara sa kavaunaave kiaave. Ai vakamase kivaka haru saivea sa ke minki kiaave, kio. Pitaava minki kumanka Isua vainki hini usavaka vi uvaaqai kua.

Kesemanini saqava ukukoaqi Isuva vua

³⁶ Viaqaankaio Isuva nai vainki hampaka ou vio saqava ukukoaqi via aukue Kesemani viaqi ou nteo nai vainkinavuaa kihao, Nenavu maini oquvi vaiqe ke vuuni ou Kotia aaraae, kivaseo, ³⁷ Pitaaravaka Sepakia maaqakantavaka vinavusaqai ntika vaeo mini vihao noa aako iuvao via munkusavano mantaiquvo ³⁸ viva kaaramonavuaa kihao,

Ki munkusavano noaiqaaseo mantaiqama ihavihao ki haru saeva voqaama vaimanka vai uo. Nenavu maqaa vaiha ki vakamase vaiha avu rampai sehana aikukiha variake, kio.

³⁹ Minki kivaseo viva amparaiqasa ou vio viihaio ou vakaini hiqinti vio Kotia aarehao kihao, Umpo, ki qo, ae hove kiesa ke ihavina namaia naainaa voqaama ae vi namaia qaqini vaa kimikaane. Ho sa ke kenka varaakaa iraqe vaaeave. Ke ae varaakaainaa vaaeave, kio.

⁴⁰ Iсуva minki kivaseo uuranteo nai vainki kaaramonavu sonaini kuvu kavomanka vinavusa avu kauntomanka vaike vauvo viva Pitaaraa kihao, Nankihae ne kaaramonavu ki vakamase amparaiqa vaiha sa avu rampai seha aikukiha vaiavo? ⁴¹ Ninavuaa vinavusa manta saiqavaaraake kio Satanava ninavu avakaantooa viaa iha aikuki vaiha Kotia aareha variake. Ninavu maraquavano minkiakaa ivo ni vaakavanoqai sa ho mpeqaiqimanka vaiavo, kio.

⁴² Iсуva minki kivaseo qaiqaa kaaramonavu mini seo ou qaiqaa Kotia aarehao kihao, Umpo ki qo, maa kaapaqia vaina namaia sa ae qaqini vaa saraia qaqi naane kiesa ke ae varaakaainaa vaaeave, kio. ⁴³ Minki kivaseo qaiqaa ouranteo kuvu kavovo via vainki kaaramonavu avu kauntomanka vaikake vinka. ⁴⁴ Vinavusa vaikake vauvo Iсуva qaiqaa vinavusa mini seo qaiqaa ou vio Kotia kaaramo naini aarehao vaasa kuntema seo qaiqaa kio.

⁴⁵ Kotia aarama kaiqaseo Iсуva ouranteo kaaramonavuaa kihao, Ise, nenavu ho ihae vaike vaiavo? Ho kavaake. Ki entama aniteo ivo. Ki vakaini vakakai vainkisa ki ravaaqau vare vuu qoa saiqavaare vaia sauguqi kuka sevaave. ⁴⁶ Himpigenavu vuae. Ki qovarama saaiava iinkiva anima vaio ivo, kio...

Iuntaa noa vaiinkinavu nivuqaa Isua vuu soa

⁵⁶ ...Iсуva minki kumanka visa via ravaaqau somanka via vainkinavu via mini se aiqau aukuke vuama.

⁵⁷ Via vainkinavu aiqau aukuke vumanka Isua ravaaqau kosa via vika vare Kotia naavuqi saiqavaare vausa visa avuniasa vaiinkivano vauaqi Kaiapaasia naavuqi vuu somanka vi naavuqi maara osara ki vau vaiinkinavusavaka Iuntaa vaiinki noanavuvaka usi vaua.

⁵⁸ Isua vika vuu se vauvo Pitaava niaraihaio visa avaqi vio Kaiapaasia naavu vakusaini ou nteo uvisaqinkaio vaakinteo avuqaqi vio vi ahasava qovarai qiainaa kavaeva ou vi naavua maintaraa raqisi vau vaiinkinavusa hampaka oquvi vaua.

⁵⁹ Pitaava mini vahaqaqini vaumanka naavuqi Kotia naavuqaa raqisu vaiinkisavaka aiqava viaqi usi vau vaiinkisavaka visa Isua arusaesa Isuaqaa una uva vakaave kuvo ⁶⁰ sa vi uvava vaumanka qumina vi uvaa rantehama vo vaiinki vo vaiinki himpi Isuaa una uva kua. Minkimaqai kumanka viaqaankai vaiinki kaaraqanta himpi ⁶¹ Isuaa kiha, Maa vaiinkiva minki kimanka kekanta iunaave. Viva kihao, Ke homa Kotia naavu rampai aquse viaqaankai kaaramo entaqai vaiha vi naavua qaiqaa saqa kaiqa saraave kiave, kinka.

⁶² Vikanta minki kuvo Kotia saiqava amike vausa visa avuniasa vaiinkivano himpio Isuaa kihao, Vikanta minkima aiqaa uva vakeha ki vaiavo. Ae vo? Naikantaa nana uvae kinaave? kuvo ⁶³ Iсуva sa uva kiaio evaara vauvo qaiqaa avuniasa vaiinkivano Isuaa kihao, Ke Kotia avuqaa vaiha via auku ntehama ariarama quqaa uva kiane ki uo. Quqaa Kotiva ai akikaivaae ae kinavu saihaqiava mesaia vaiinkivano

variarao? Quqaae ae Kotia maaquvano variarao? Kinavu kiva kimiaqe iriae, kio.

⁶⁴Viva minki kuvo Isuva kihao, Ae kianaa ke maa visave. Ke kiaina ne iriake. Ne naankiara kavaiqe ke vakaini vakakai vainkisa noaiqamavi Kotiva mpegavano vaiainanaini via sauqu kanaraini oquvi vaiha kon-avugaa kuvieave, kio.

⁶⁵Isva minki kuvo Kotia saiqa vaa amike vausa visa avuniaa vaiinkivano nai ukavaaqa nahaqu aquseo kihao, Oho, viva Kotia avuqaa vaihao vaaqu uva kio ivo. Vo vaiinki viaqaa uva vakaaina vaiinkia qumina aarevoave. Kavaake. Ne ii vaiavo viva Kotia avuqaa vaihao vaaqu uva kio ivo. ⁶⁶Via saara ne Isuaa nana uvae kivaave? Kiqe iriae, kio.

Minki kumanka visa kiha, Via vaaqu saiqa urimakareo ivo. Via saara via arusaaiavaqaima vaio ivo, kinka. ⁶⁷Visa minki kivase ou Isua viiqi kaara vihise visa nai sauquqo via ruqukuse via avu aako rugema aquseha ⁶⁸visa ruheha viaa kiha, Mesaia vaiinkio, ae quqaa uva qoqaiqama sea vaiinkiva vaiea sa kavaraia ai arina vaiinkia aukuntaiaqe iriae, kinka.

Pitaava Isuaa sa kavaunaave kua

⁶⁹Naavuqi minkiaqi vi vauvo Pitaava vahaqaqaini vakusaqaa oquvi vauvo saiqa nahenki vovano Pitaara aumanko vio viaa kihao, Aevaka Isua Kariri vakaihainaa visanti variaravave, kio.

⁷⁰Viva minki kuvo Pitaava visa nivuqaa vaiha aqao kio, Ae kiana uvaa sa ke ii uo, kio. ⁷¹Viva minki kivaseo ou uvisa qentiana vauvo saiqa nahenki vovano via kaveo mini himpi vausaraa kihao, Maa vaiinkiva Isua Naasaretiainaa visanti vaivave, kio. ⁷²Minki kuvo Pitaava sauqu aiqiqaa aquseo kihao, Sa ke vi vaiinkia kavaunaave, kio. ⁷³Minki kivaseo amparaiqa vaumanka mini himpikive vausa Pitaava vaunaini ou nte viaa kiha, Isua vainkinavu vi vakanaasa vaiavaa quqaama ae-vaaka vohaa vi vakanaavaqaima variarao. Visa uantase maa uvaa ki vaiantema sea aevaka ki variarao, kinka.

⁷⁴Visa minki kuvo Pitaava sauqu aiqiqaa aquseo kihao, Ke sa quqaa uva kiaio Kotiva ki homa haruanaave. Ke quqaama ki uo. Ne ki vaia vaiinkia sa ke via kavaunaave, kio.

Pitaava minki kuvo vakeni kokoraavano uva kuvo ⁷⁵Pitaava vi-aqaankaio Isuva kiva amu uvaa iikeo. Isuva minkima kuave. Kokoraavano sa uva kiaa ae kaaramo naini kiriara sa via kavaunaave kinaave ku uvaa iikeo viva aaqaini vuvo via munkusavano mantaiquvo iqi rakoa...

27

Isua quntama koa

⁵⁷Entuvo Arimatihainaava airi aiiaia vake vau vaiinkiva ou nteo. Via auku Iosepeva viva Isua vainki vaua. ⁵⁸Vi vaiinkiva ou nteo Pairaativa vauaqi ou Isua vaaka kimiaqe quntama saae kuvo Pairaativa nai sontia vaiinki nikikeo Isua vaaka via amiake kuvo ⁵⁹Iosepeva ou via vaaka sakaiqaankaio viqu munkuvi seo qaraasa kavuna eqara kavuna varaseo via apuqama seo ⁶⁰munku nai qukuainaa iihao vaka ntukoqaqi qaraasa oi ntukoaqi vea vakeo noa oi vo via veqa vaeo oi ntukoa via nona vii kinkaseo mini vumanka ⁶¹Mariava Makataahainaavavaka via varanova vo Mariavavaka vikanta oquvi vauvo vukua hini vantaraini Isua quntamako oiva vaua.

MAAKI

4

Vaiinkivano suvu qintako vasaasaa kua

¹ Qaiqaa Iсуva varuva namai avaini ou vaihao vaiinki nahenki uva vasaasa kiva nimiae kumanka vaiinki nahenki airinti ruvaantumavi via ukukuma sovoa kio viva qaqia seo kaanuqi vaainteo viaqi oquvio namaiqaa vaumanka vaiinki nahenki vuku vantaraini namai ausini vaua. ² Visa vakaini namai ausini vauvo Iсуva vo uva vo uva uantaseo kiva nimio.

³ Viva kihao, Ke kiaima iriake. Vaiinki vovano suvu qintaeva vuave. ⁴ Viva suvu qintaqi vuvo hini suvuvano aara ausini hiqintuvo uviivano ani nama agu soave. ⁵ Minkuvo suvu hininavuvano oi vakaqaa hiqintuvo vakavano sa vevakoma vau vakava vauvoma kio hiqivio vaasa qampiqaa kovo ⁶ suaivano uunteo ikehao aahara usu sovo via kuqa sa veva nto oku vuaa kio aahara usu vuave. ⁷ Minkuvo suvu hininavuvano numii qampiqoaqi hiqivio numii hampaka qampiqaa kovo numiivano ravaaqau sovo sa kavavaka irovo. ⁸ Minkuvo suvu hininavuvano soqe vakaqaa hiqivio soqema seo qampi qehao vuu soqe kava irakovo hini suva via aakara seo qampi qehao vuu soqe kava airi kava irakovo hini suvavaka via aakara seo soqe kava airi kava irakoave, kio. ⁹ Iсуva vi uvaa uantaseo kiva kaiqa seo kihao, Ni aako vaiea vi uvaa osara sankunkase iriake, kio.

¹⁰ Iсуva uva kiva nimi kaiqa somanka vaiinki nahenki nai maqa nai maqa vuvo Iсуva nariaraa vaumanka via vainki 12 navuvaka vo susavaka viva vaunaini ani nte Iсуva uva uantaseo ku osaraa sa iirai viraa irovo ¹¹ Iсуva kiva nimio, Kotiva vaiinki nahenkiqaa raqisiaina uvaa quqekakai uvaa vi uvaraa Kotiva niara visa qaqi saia vi uvaa osara iriake kivaseo qaqi vaiinki nahenki aaqaini vaisaa vi uvaa osara sa vukusea kiva nimiane kivea ke vi uvaa uantase visa kiva nimi vai uo. ¹² Ke uva uantase kiaima vaiinki nahenki kavehama sa sankunkase kavevaave.

Visa ki uvaa aako kara i vaiha sa anoma iivaave.

Visa ki uva iihama visa nai manta saiqa qaqia saivovauve Kotiva visa nai manta saiqa vare uvaa nunkama nimikaanaove, kio.

¹³ Iсуva minki kivaseo vinavusaa kihao, Ne vo? Ke uva uantase kuna osaraa sae iriavo? Ne sa vi uvaa osara iirai ke naankiara uantase kiaina uvaa ne nankimase ho iivaave? ¹⁴ Ke vaasa uva uantase kuna osaraa kieave. Vaiinkivano suvu qintakoa vi uvaa osara vaieva Kotia uvama vaio ivo. ¹⁵ Suvu aaraqaa hiqintu uvaa via osara vaieva vaiinki nahenki hininavu via suvu voqaama vaiaave. Vi vaiinki nahenkisa Kotia uva iiavo Satanava ani nteo visa munkusa aakoqinkaio raqia saiave. ¹⁶ Hini vaiinki nahenki oi vakaqaa hiqintu suvua voqaama vaiaave. Vinavusa Kotia vasaasa ii vi uvaraa quahamase vaiavo ¹⁷ uvavano sa visa munkusaqi oku vimanka vi vaiinki nahenkisa sa vaivaqaima vaiqi vi sa vi uvaa iirai vaiamanka vi uvaa saara vo sisa visa mantaiqama nimikaesa auki vaiamanka visa ki haruanto kiha Kotia uva vaasama qaqiase vaia vaiinki nahenkisa vaiaave. ¹⁸ Hini vaiinki nahenki numii qampiqoaqi qintako suvua voqaama vaiaave. Vi vaiinki nahenkisa Kotia uva ii ¹⁹ viaqaankai visa vakaihainaa ahasaa noaiqamase iiqi viha

munima aiaiaa quahaseha vo ahasa vo ahasa varaesa iiqi viha Kotia uva qaqia saavo Kotia uvavano sa vi vaiinki nahenkisaqi vaivaigama vaiqi vi vaimanka vaiaave.

²⁰ Visa minki vaiamanka hini vaiinki nahenki soqe vakaqaa qintako suvua voqaama vaiaave. Vi vaiinki nahenkisa Kotia uva ii vi uvaraa quqaave kivase vi uvaa iiqi viha soqe saiqqa Kotia vara amikaqi vi vaiaave. Hini vaiinki nahenki vi uvaa iiha soqe saiqqa Kotia vara amikaqi vi vaiamanka hini vaiinki nahenki visa naakarase Kotia saiqqa soqemase vara amikaqi vi vaiamanka hini vaiinki nahenki visa saiqqa naakarase uikare Kotia saiqqa soqemase vara amikaqi vi vaiaave, kio. Isuva kuama...

5

Sairaasiva Isua ou vika varoa

²¹ Vi vakanaasa Isuaa sa maasa maaqaini variiane kuvo Isuva kaanuqi ani ranteo namai kaqa vareo varuva namai hini vantaraini vumanka mini vaiinki nahenki airima ruvaantumavi viva vaunaini ukukumavi vauvo ²² vaiinki vovano vi vakusaaqi maara naavuqaa raqisi vauva Sairaasiva ani nteo Isua kaveo via aigukaaini hiqinti vio Isuaa ²³ umpo ise kihao, Ki raavuauvano guku vuaiava aumaiqio ivo. Ae ania nena sauqu viaqaa vakaiavo via auriaavano kaiqa viao ho qaqi vaiaie, kio. ²⁴ Vi vaiinkiva minki kuvo Isuva visanti vua...

³⁵ ...Isva visanti aaraini vi vaumanta vaiinkinavu Sairaasia vikase viaa kihama, Ai raavuavano qukuma vio ivo. Maara ki vaina vaiinkia sa qaiqaa ravaaqavu saane, kuvo ³⁶ Isuvavaka vinavusa uva iio maara naavuqaa raqisi vau vaiinkiaa kihao, Sa qekaane. Kiriara mpeqaiqihaa variiane, kio.

³⁷ Isuva minki kivaseo viva Pitaaravaka Semisiavaka Semisia qaka Iohaneavaka vinavusaqi ntika vareo ³⁸ Sairaasia naavuqi ou nteo kavomanka vaiinki nahenki noaiqamase oi oi kiha umpo ise kiha iqi rake vauvo ³⁹ Isuva naavuqi oiqekeo kihao, Nana ahasaae iqi rake vaiavo? Vi nahenki vainkiva sa quku vio ivo. Viva qaqi vaikema vaio ivo, kio.

⁴⁰ Isuva minki kumanka visa Isua uvaa naahaama amike vauvo Isuva aiqava vaiinki nahenki vara veva vahaaqaini seo nahenki vainkiu via nosa qosavaka kaaramonavu nai vakamase anusavaka vinavusaqi ntika vareo nahenki vainkiu quku vunaini ou nteo ⁴¹ via sauqu ukuvareo nai uvaqinkaio kihao, Tarita kumi, maa nahenkivauvo, ke ariara himpuanema ki uo, kio.

⁴² Isuva minki kuvoma vi nahenki vainkiuva vaasa himpio nio. Viva 12 quara varaseo himpio ni vaumanka vinavusa via kave rankumavi voqamase sauqu runkinkii i vauvo ⁴³ Isuva vinavusa nikihao kihao, Ho maara kavaaraa sama voa kiva amiake. Maa nahenkiua ntaraqai amiake, kuama.

6

Isuva ampara ntara airiqamaseo 5,000 vaiinki nimua

³¹ ... Vi entaa vaiinki nahenki airinti Isua kavaesa vi ani vaumankaa ki Isuvavaka via vainkinavuvaka sa ho ntara narai vaua. Minkuvo Isuva kihao, Varaiqenavu ou qumina ntaka kenkanavu vaiaia nenavu via voka variake, kio. ³² Isuva minki kivaseo vinavusa ntika vaeo kaanuqi vaai nteo qumina ntaka vieva vua. ³³ Vinavusa mini se vumanka airi vaiinki nahenki vinavusa kave vinavusa vie unainiaa iikaiqa vo vakusaqinkai

vo vakusaqinkai visa sante varuva auhianta vakantuna ou Isuva vieva unaini visa naane ou nte vinka.

³⁴ Visa naane ou ntovo Isuva ou nteo kaanuqinkaio vakaini vaavi nteo vaiinki nahenki airinti ruvaantuma vusa kaveo visaa naaquhikama nimikeo kihao, Ise, vaiinkivano sa raqisi vaimanka sipisipi nai niniha ni vaia sipisipia voqaama maa vaiinki nahenkisa vaiavo, kio. Minki kivaseo viaqaankaio Isuva uva vasaasa visa kiva nimi vaua.

³⁵ Isuva kivaqi vuvu suai vikini kuvi vumanka Isua vainkinavu viva vaunaini ou nte kiha, Suaivano vikini kuvi vivoma maini qumina ntakeve. ³⁶ Ae vaiinki nahenki nikikaia ou vo vakusa vo vakusa niha munima nimiha ntara varaake. Visa sa ntara ntuvavae aniasave, kinka.

³⁷ Via vainkinavu minki kuvo Isuva aqao kio, Nenavu visa ntara nimiake, kio. Kumanka vinavusa Isua irehao, Kenavu noa munimae 200 kinaae aquseha ntara varase nimiaave? kinka.

³⁸ Minki kuvo Isuva vinavusa irehao, Nanki nankimae mpareti ntara ntuvavae aniavo? Ou kavaake, kumanka vinavusa ou kavamase vii kiva ami, Mpareti ntara vohaa sauqu hiniuqaima vaio ivo. Hampusa kaaraqantaqaima vaio ivo, kinka.

³⁹ Via vainkinavu minki kuvo Isuva vaiinki nahenki kiva nimio, Ne aiqava vo ntaka vo ntaka usauntaka oquvi variake, kio. ⁴⁰ Minki kumanka visa vo ntaka 100 navu oquvi vaumanka vo ntaka 50 navu oquvi vaumanka minkiaqi vi aiqava vaiinki nahenki oquvi vauvo ⁴¹ Isuva mpareti sauqu hiniunavu vaaseo hampusa kaaraqanta vaaseo naauaini aikukihao Kotiaa sogema iarao kivaseo mpareti nkuseo vi ntaraa nai vainkinavu nimio kihao, Ho vae vuu nimia aiqava naake, kivaseo hampusa kaaraqantavaka raira seo aiqava vaiinki nahenki nimio ⁴² vi ntaraa raira numimanka vaiinki nahenki aiqava homa nanka. ⁴³ Ho nomanka Isua vainkinavu viaqaankai rukantuko ukaa noa uka vare vaiinki nahenki neha rausuko mparetiavaka hampusaavaka nunku vare ukaqi ntuva keha 12 uka mpiqa soa.

⁴⁴ Vi entaa vaiinki airinti 5,000 vaiinki vi ntaraa ho noa...

10

Isuva Vaatimiasia avu rampaisoa

⁴⁶ Isuva nai vainki hampaka ou vio Ieriko vakusaini ou nteo vi vakusaa vara mini saeva auki vaumanka vaiinki nahenki airinti via vakaqi vi vauvo avu qimpavu vaiinkiva Vaatimiasiva, Timiasia maaquvano vaihao aiaia naauihao kimiake ki vau vaiinkiva aara ausini oquvi vaua.

⁴⁷ Viva mini vaihao Isuva Naasaretihaanaava aikaraainaa iio viaqaankaio viva noaiqamaseo Isua aarehao kihao, Isuo, Ntevitia maaquo, kiriara umpo ise kiva kimikaane, kio.

⁴⁸ Avu qimpavu vaiinkiva minki ki vaumanka airi vaiinki nahenki via akihama kinka, Ae nena no kinkaane, kinka. Kuvo viva sa visa uva iirai qaiqaa voqama seoma aararo, Ntevitia maaquo, kiriara umpo ise kiva kimikaane, kio.

⁴⁹ Minki kivaqi vuvu Isuva ani viaqaa himpio kihao, Araivo aniaie, kumanka visa avu qimpavua aaramase kinka, Ho quahehaa variane. Ae himpuane. Viva aima aareo ivo, kinka.

⁵⁰ Minki kumanka vaiinki viva nai vaaqauka aqukoa ravaqaaseo qaqini seo himpio ou Isuva himpi vaunaini vauvo ⁵¹ Isuva via ireo, Ke ai

nankiea uaae ania iarao? kio. Minki kuvo avu qimpavu vaiinkiva kihao, Maara ki vaiara vaiinkio, ki kivu rampai saane kima ani uo, kio.

⁵² Minki kuvo Isuva kiva amio, Homa ae vinaave. Kiriara ae ki saihaqi iravave kiaraoma ai avu soqema vio ivo, kio. Minki kuvoma via avuvano vaasa rampai vuvu viva ho kaveo. Viva ho kavehao Isua vakaqio aaraini vuama.

12

Uaini santa ukukoaqi sa soqemase raqisu vaiinkisaa kua

¹ Isuva minki kivaseo uva uantaseo visa kiva nimio kihao, Vaiinki vovano uaini santa ukukeo auhianta uvisa araseo vaka quseo uaini kava kakaianaa aukukeo kainta aukuseo maintaraa hiikeo vakeo niara vakaini vieva ihao vo susa kiva nimio, Ne ki naahoqaa raqisi kimikeha hini kava nenka hiqise vaeha hini kava vara kimikaake, kio. Minki kivaseo viva niaraini vo vakaini vio.

² Mini ou vauvo kava hiqiaina entava ani ntovo viva nai saiqa vainki vo akikeo kihao, Ou ki naahoqaa raqisi kimike vaisa vuu kiva nimiamanka uaini kava kintavaka hiqi kimikaake, kuvo mini vumanka ³ via naahoqaa raqisi amike vau vaiinkisa via saiqa vainki via ravaaqau sekaiqanaara saavu via umiqase vake sa uaini kava hiqi amirai qaqi akikovo aniranteo vio.

⁴ Qaqi aniranteo vuvu naaho via qova nai saiqa vainki vo akikovo vumanka via naahoqaa raqisi amike vaua via qiaka rukavuse sauia ahasa aminka. ⁵ Minkuvo naaho qova nai saiqa vainki vo akikovo vumanka via aruse. Ho minkiaqi vi hini nai saiqa vainki nikikoa saavu visa numiqase vake hini arusoama ki. ⁶ Ho vaiinki kaiqa sovo vaiinki vohaiqaqai vaua. Vi vaiinkia via qova nai maaquaa voqamase antuqa ari vau vaiinkiva vauvo via qova viavaka naankiara esaanaini akikehao kihao, Visa ki maaqu kavamase kiriara maaquve kihama via soqema amikevaave, kio.

⁷ Minki kivaseo akikovo mini vumanka via naahoqaa raqisi amike vau vaiinkisa via kave nai kiva ami nai kiva amiha, Maa vaiinkiva nai qova quku viao nai qoa vakavaka aiavaka varaaiavama vaio ivo. Aniqa via arusaio viva vaaeva ia ahasava kinavuniqama aniaie, kinka. ⁸ Visa minki kivaseo via ravaaqause aruse via naahoqinkai aqaini vaaki aqusoave, kio.

⁹ Isuva minki kivaseo visa irama nimikeo, Minkuaa kio naaho qova nai maaqu arusea saara nankie ianaove? Naaho qova aninteo nai naahoqaa raqisi vaiinkisa vehi aukuseo vonavuaa ki naahoqaa raqisi kimikaake, kianaove. ¹⁰ Ne sae Kotia vukaqi maa uvaa saara ntuvaseha iiaave? Minkima kio:

Oi naavu saqehao vo oi, sa soqe oive, kivaseo qaqirasai oiva vi oiva naaquraiqama vio ivo.

¹¹ Kotiva vi oia noaiqama saiaqe ki kenavu via saiqa kave voqaraa saiqaqe ki uo, kuave.

Kotia vukaqi minkima qara ntuva koave. Ne sae vi uvaa saara ntuvase iiaave? kio.

¹² Isuva minki kumanka Iuntaa noa vaiinkinavu aako kenko kumanka iivuvo Isuva uaini naahoqaa raqisi amiko vaiinkisaa kihaoma uva uantaseo visaa kumanka via ravaaqau vare kota amiae kivaseo vaiinki nahenki viaqi ruvaantuma vusa kikivo kiha qekeha Isua sa ravaaqau sarai qaqiase vuama.

15

Isua Pairaativa vaunaini vuu soa

¹ Via qararaa kogaqi Kotia saiqā vaa amike vausa visa noa vaiinkinavuvaka, Iuntaa noa vaiinkinavuvaka, maara osara ki vau vaiinkisavaka, aiqava kansoru vaiinkinavuvaka, visa ruvaantumavi vaiha visa auki osaraa kiva avuqavumase Isua seni santaqo via rumpa vare Pairaativa kamaania noa vaiinkivano vauaqi vuu se.

² Vuu sovo Pairaativa Isua ireo, Quqaae ae Iuntaa vakanaasa avuniaa vaiinkivano variarao? kuvo Isuva kihao, Ae kianaa ke maa visave, kio. ³ Minki kumanka Kotia saiqā vaa amike vau vaiinkisa visa noa vaiinkinavu vo uva vo uva saara Isua aki vauvo ⁴ Pairaativa visa uva iihao qaiqaa Isua ireo, Ae sae visa nai kiva niminaave? Visa airi uva saara ai aki vaiavo, kio.

⁵ Minki kuvo Isuva qaiqaa mpeqaiqihao sa uva kiaio vauvo Pairaativa airi aako ii vaua.

Isua sakaiqaa arusaake kua

⁶ Vo ihi vo ihi vehasumako ntarāa no entaaqaa kamaania avuniaa vaiinkivano vaiinki nahenki quahama nimikaeva karapusa vaiinki vo suvantu seo akikovo maagaini vua. Vaiinki nahenki vi vaiinkia suvantu kimikaane kuvo vi vaiinkia suvantu nimike vaua. ⁷ Vi entaa vaiinkinavu kamaania hampaka raqua saara karapusa naavuqi vauvo vi vaiinkinavusaqinkaio vovano via auku Varapaasiva viva vaiinki arusoa saara karapusa naavuqi vaua.

⁸ Ho vi entaaqaa vaiinki nahenki usi vaiha karapusa vaiinki vantu saainaa viaa iiha usi vauvo ⁹ Pairaativa visa ireo, Ke ka karapusa vaiinkiae vantu nimikaraave? Ke Iuntaa vakanaasa avuniaa vaiinkie vantu nimikaraave? Ne kiva kimiqe iriaē, kio. ¹⁰ Pairaativa iumanka noa vaiinkinavu Isuva noaiqama vuanto kiha via koma amikehaa ki visa via vuu via sauquqi kukasoa.

¹¹ Pairaativa ka karapusa vaiinkiae vantu nimikaraave kivaseo vaiinki nahenki ire vaumanka Kotia saiqā vaa amike vau vaiinkisa visa noa vaiinkinavu ou vaiinki nahenki nivukana vaiha mpeqa uva kiva nimikeha kiha, Sa Isua vantu kimikaane kiai Varapaasia vantu kimikaane kiake, kinka. ¹² Visa vaiinki nahenki kiva nimiha minki kiake kiha viha kumanka visa Varapaasia vantu kimikaane kuvo Pairaativa qaiqaa vaiinki nahenki ireo, Ne Isuaa kihama Iuntaa vakanaasa avuniaa vaiinkivanove kiavo. Ke vi vaiinkiaa nankie iaave? kio.

¹³ Minki kumanka visa navea kiha, Via sakaiqaa arusaake, kinka. ¹⁴ Minki kuvo Pairaativa ireo, Nana saaraē via sakaiqaa arusaraave? Viva nana manta saiqae varaseo ivo? kumanka visa qaqiqai noaiqaase navea kiha, Via sakaiqaa arusaake, kinka.

¹⁵ Visa minki kuvo Pairaativa vaiinki nahenki quahama nimikaeva Varapaasia vantu nimikeo viaqaankaio nai sontia vaiinkiaa Isua saavu umiqasaake kumanka via saavu umiqā sovo viaqaankaio via sakaiqaa arusaake kio Pairaativa via nai sontia vaiinkinavu sauquqi kukasoa.

Sontia vaiinkinavu ruhehama Isua arua

¹⁶ Pairaativa nai sontia vaiinkinavu sauquqi Isua kuka somanka visa via vika vare vuu kamaania naavuqi se visa nai sana sontia vaiinki aiqava naarama ruvaantumase ¹⁷ via avaakiha avuniaa vaiinki ukavaaqa nonku amikaresaa voqaama naare vaaqa aqu amike vi-aqaankai auquroa santa varase raqantaase kave voqaama aukuke Isua

qiakaqaa agu amike ¹⁸ qasasaima seha visa nai sauqu kiriqaa aquseha uva avaakiha kiha, Iuntaa vakanaasa avuniaa vaiinkio, vaihaave? kinka. ¹⁹ Minki kivase visa saavuqo via qiaka rukavuse viaqaa kaara vihise via avuqaa koi sauru aravi vaiha vieaiqama seha quahama amike vaua.

²⁰ Minkiaqi viha avaakiha naaihaama amike kaiqase viaqaankai visa naare vaaqa agu amikoa ravaqaase via ukavaaqa nonku amike via sakaiqaa aruse hiisaesa via vike vua.

Isua sakaiqaa aruse hiikoa

²¹ Sontia vaiinkinavu Isua sakaiqaa aruse hiikaesa iha via vika vare vakusa aaqaini aarana vi vauvo vaiinki vovano via auku Saimoniva vihaio noa vakusaini viae kumanka visa viaa mpeqaiqamase kiha, Isua sakai agu vaea vuu amikaane kuvo Saimoniva via sakai agu vaeo vuu amikoa. Saimoniva Sairini vakaihainaava viva Arekisantasa Rupusa vikanta qovama vaua.

²² Visa Isua vika vare vuu qumina ntaka Korokotave kunaini soa. Korokota maa uvaaqinkai kiesa Qiaka Vuhaaintakave kunaini Isua vuu se ²³ uaini namai viaqi hunkavu ahasaa uantase vako namaia via amiae kuvo Isuva sa neo.

²⁴ Sa nomanka visa via sakaiqaa pirimaqo aruse via ukavaaqa vaase kausa kausae ho vaevaave kivaseha kaasi ruhantema seha oi aquseha via ukavaaqa rairase vaao.

²⁵ Qararaa suaivano vuahaaraini uumanka Isua sakaiqaa arusoa.

²⁶ Via sakaiqaa aruse Isua qiakaini uva vo via kota kiva amiko uvaa qara ntuva ke sakaiqaa arusovo vi uvava minkima kio: **Maa Vaiinkiva Iuntaa Vakanaasa Avuniaa Vaiinkive**, kio. Vi qarava minkima vaua.

²⁷ Visa Isua sakaiqaa aruse Isua vakamase vaiinki vokanta arusomanka vikanta ruquku seha muara vare vau vaiinkikanta vaumanka visa vaiinki vo Isua sauqu kanaraini aruse vaiinki vo via saakaraini arusoa. ²⁸ [Isua vakamase vikanta arusooa kio Kotia vukaqi uva vo qara ntuva kova vivauma vaua. Minkima kio: Viva manta vaiinki vakamaseo vaiianaove, kua.]

²⁹ Minkima arusomanka vaiinki nahenki vikare aikare iha nai nu runkinkiiha mauru maimiqa amikeha Isua manta uva kiva amikeha kiha, Oho, ae kihaama Kotia naavu rampaise kaaramo enta saiqa vae-hama qaiqaa saqa kaiqa saraave kianaa vo? ³⁰ Ho nena saihaqiane. Nena sakaiqaankaia vaavi ntaane, kinka.

³¹ Visa minki ki vaumanka visa aanante Kotia saiqa vaa amike vaua visa noa vaiinkinavuvaka, maara osara ki vau vaiinkisavaka, visa via naahaama amikeha kiha, Viva vo sisa saihaqi vaiva sama nai ho saihaqianaove. ³² Viva Kotiva akikai vaiinkiva mesaia vaiinkivanoma vaio ivo. Vi vaiinkiva Isarai vakanaasa avuniaa vaiinkivanoma vaio ivo. Saiqe kenavu vaiha kavaaio viva nai sakaiqaankaio viquvio vakaini kuviea kenavu viaa quqaave kiae, kinka.

16

Isuva quku vuaqinkaio qaiqaa qaqi himpua

¹ Saririqa Iuntaa vakanaasa maara enta kaiqomanka Mariava Makataa vakusaihainaa nahenkivanovaka, via varanova Semisia novavaka, Saomivavaka, vi nahenkinavusa munima aquseha soqema seo untavi vau ahasaa vare Isua vaakaqaa agu amikaesa vi.

² Maaraqaa qararaa suaivano muani uu ntomanka vinavusa Isua quntama koaƣi viesa vua. ³ Aarana viha vinavusa nai ire nai ireha kiha, Kenavu mini ou ntaiao kavave noa oi gentiana kinkakai oia uƣauruma kimikaanaove? Vi oiva noa oima vaio ivo, kinka. ⁴ Minki kivase vinavusa ou nte kavovo oi uƣauruma sovo vaua.

⁵ Oi uƣauruma sovo vaumanka vinavusa oiƣi oiƣeke kavovo vaiinki vo qaraasa vaiinkivano eqara ukavaaƣa nonkuko vaiinkiva viaƣi hini vantaraini oƣuvi vaua. Viva viaƣi vaumanka via kave vinavusa ƣeke vauvo ⁶ viva kihao, Sa ƣekeha variake. Isua Naasaretihaana sakaƣaa arusaa vaiinkia ne viaae aikuki vaiavo? Viva sa maaƣi vaio ivo. Viva ƣaƣima himpio ivo. Nenavu kavaake. Maini via vakaanaini sa vaio ivo. ⁷ Ho maa uvaa vare vuu via vainkinavuvaka Pitaaravaka kiva nimiake. Minkima kiva nimiake. Viva naane ni nivuni Kariri vakaini vio ivo. Nenavuvaka mini ou vi via kavevaave. Haau vaihao viaa ninavu kiva nimua vake vivauma vaio ivo. Vi uvaa kiake, kio.

⁸ Viva minki kumanka ƣekehaa ki vinavusa Isua quntama koaƣinkai veva nte sante viha sa voravaka kiva amiaiki vua.

RUKU

7

Ehaara nahenki vainkiaa

¹¹ Naankiara amparaiqasa Isuva vo vakusa via auku Neni vakusaini vumanka via vainkinavuvaka airi vaiinki nahenkivaka via vakamase vuvu ¹² Isuva vi vakusaa qentiana ou nteo kavomanka vakusaqinkai vaiinki nahenki quku vu vaiinkia kainta vae via quntaeave kivase anua. Quku vu vaiinkiva ehaara nahenki maagu vaumanka airi vaiinki nahenki vi nahenkia vakamase anuvo ¹³ Isuva vi nahenkia kaveo munkusaqinkaio umpo ise kiva amikeo viaa kihao, Sa iqi rakaane, kio. ¹⁴ Minki kivaseo ou kainta ukubaromanka vaiinkinavu kainta ani varosa himpi vauvo Isuva kihao, Qaraasa vaiinkio, ke ariara himpuane ki uo, kuvo ¹⁵ quku vu vaiinkiva himpio vaavi aravio uvavaka kuvo Isuva vi vainkia nai noa amio.

¹⁶ Minkuvo visa aiqava voqamase aaku ikomanka Kotia auku kure reha kiha, Poropeti vaiinki noavano kinavu avukaqi qovarama vio ivo, kinka. Kotiva sa kinavu nai vainkinavuaa kauru seo ivo, kinka...

12

1 ...

Kotia aakuqai qekeha variake kua

⁴ O Ki navunao, ni vaakaqai arusesa sa visa aaku qekaake. Visa ni aruse sa ni maraqaavaka ho arusevaave. ⁵ Ne kararae qekeha vaivaave? Saiqe ke ni kiva nimiae. Ne Kotia aaku qekeha variake. Viva mpeqavano vaihao vaiinki aruseo viaqaankaio homa via qukuvisa vinaini aqu saaiavama vaio ivo. Eo, ke niarama ki uo ne Kotia aaku qekehama variake...

Airi aiaia vakako vaiinkiaa kuama

¹⁵ ...Isva aiqava vaiinki nahenki kiva nimio, Ne rauriha variake. Ne airi aiaiaive airi munimave vaea viaa noaiqaase iiha vaiqi vivoave. Ne kiha airi aiaia vakeha homa vaiqi viaave kivoave. Sa aiaiaivano ni saihaqia ne soqemase vaiqi vivaavaave, kio.

¹⁶ Isuva minki kivaseo viva uva uantaseo kiva nimio, Vaiinkivano airi aiaia vakova ntara ukukeo airi ntara qantu vaeo ¹⁷ nai kivaseo iio, Ke maa ntaraa ka naavuaqie vakaraave? Aiqaava ki naavuqi ntaravano mpiqama vio ivo, kio. ¹⁸ Minki kivaseo viva kihao, Saiqe ke aiqava naavu rampaise qaiqaa noa naavu vo naavu vo naavu saqase viaqi ntaravaka aiaiaavaka vakaae, kio. ¹⁹ Ke vi saiqaa vuu kaiqase minkima kiaa, Ke soqemama vai uo. Airi ntara airi aiaia vaimanka ke airi ihi voka vaiqi viha maa ntaraavaka namaivaka namaqi viha soqemase vaiaave, kio. ²⁰ Vi vaiinkiva minki kuvo Kotiva via kiva amio, Sa ai avu aako vaivave. Maa entaa entaqi ae quku vinaave. Ae quku viao vovano ai aiaia kenka ukukaeave kiana aiaiaa varaanaove, kuave, kio.

²¹ Isuva minki kiva nimi kaiqaseo viva kihao, Vaiinkivano aiaiaaqai iihao aiqava aiaia uikareo vakaiava vaiao Kotiva vi vaiinkiaa kihao, Ai aiaia qumina ahasave. Ke kavauaa ae vehi vaiinkiqaima variaao. Ae qumina quku vinaave, kianaove, kio...

15

Via maaqu raumpiima vuaa kua.

¹¹ Iсуva minki kivaseo viva kihao, Vaiinki vovano qorainki vainki kaaraqanta vakakovoma ¹² via vainki naankiaraihainaava vaihao nai goaa kihao, Naankiara ki kimieva kinaa aiaia vakeqai kimiane, kio. Kuvo via gova aiaia rairaseo nai maaqukanta voavaka voavaka nimuvo ¹³ via maaquvano naankiaraihainaava amparaiqagai vaio nai aiaiaqo soqaa aukuseo munima vaeo niara maaqa vio ou mini vaihao manta vaiinki hampaka vaihao ¹⁴ munima vare vua vuu kaiqa seo.

Vuu kaiqa sovo viaqaankaio sa ntaravaka vau entava ani ntovo ¹⁵ viva vehi vaihao ou vi vakaaqaankainaa vaiinki hampaka saiqa vaeo. Saiqa vare vauvo ou quara ntara amiane kuvo ¹⁶ viva quara ntara nimihao kio, Ise, kevaka quara ntara viki nimunaa naakaave kuvo ntara amiaiaava sa vauvo ¹⁷ narara vaihao uvo aako kenko kuvo iivuvo viva naiqai minki kivaseo iio.

Ki goa saiqa vare vaia vainkisa airi vaiavao ntara airiqimanka neha vaiamanka ke maini vaiha narara vai uo. ¹⁸ Saiqe ke himpi kenka gova inanaini anirante vuae. Ke ou nte kenka goaa minki kieave. Ki qo, ke Kotiavaka aivaka manta saiqa vaa nimike uo. ¹⁹ Ke via saara sa ai vainki soqesa ho vaiaave. Ae ki amparaiqama saiaqe ke ai saiqa vainkiqai vaiae. Ke minki kivaseo kieave, kio.

²⁰ Minki kivaseo himpio nai gova unaini anio. Nai goa naavu aumanko anuvo via gova vukua niaraihaio via kaveo quaha seo santeo ou nai maaqu ravaaqau seo susuqehao vauvo via maaquvano kihao, ²¹ Ki qo, ke Kotiavaka aivaka manta saiqa vaa nimike uo. Ke via saara sa ai vainki soqesa ho vaiaave, kio.

²² Kuvo via gova nai saiqa vainki kiva nimio, Sante ne ou ukavaaqa soqeaqaima vara vii amiake. Saankava irara vara vii usu amikaake. ²³ Purimakaua naaki soqea aruseo nunkaake. Vake maasa viaa quahama amikaeama ivo. ²⁴ Ki maaquvano quku vivo kuoma qaqi aniteo ivo. Ki maaquvano raumpiima vivo kuaoma qovarama vio ivo, kio. Minki kivaseo nai maaqu quahama amikeo ntara varaseo kavaaruqama amikeo.

²⁵ Kavaaruqama amikeo vauvo via vasaava saiqaqinkaio naavu aumanko aniteo iuvo ²⁶ ihi nte vauvo viva nai goa saiqa vainki vo irovo viva minkima kio, ²⁷ Ai qakavano vekaihaio anintaivo ai gova viaa quahehao purimakaua naaki soqea aruseo nunka amikeo ivo. Ai qaka soqema seo nai vikeo quahehaoma minkio ivo, kio.

²⁸ Minki kuvo via vasaaa arara ikovo komaseo kihao, Sa ke naavuqi vieama ivo, kivaseo vahaaqaini vauvo via gova veva nteo aarovo viva minkima kio, ²⁹ Ke airi ihi varaqi vihama ai saiqa vainki voqaantemase ai saiqa vaehama sa ke vo entavaka ai no antua viai vai uo. Ke kenka konti quahama nimikaea kuaa ae sama mimi naaki vonku ruquku kimia iarao. ³⁰ Maava ai maaquvano hampi naio ni vai nahenkiqaa ae iana ahasaa vaeo vuu kaiqa seo anivaama purimakaua naaki soqea qumina ruquku amia iarao, kio.

³¹ Minki kuvo via gova aqao kio, Ki maaquvauvao, ae vo enta vo enta ki vakamasea vaiavave. Ke una ahasaa aiqava aiaia kenkakanta unaave.

³² Ai qakavano quku vivo kuoma qaqi aniteo ivo. Viva raumpiima vio

ivo kuoma qaqi govaama vio ivo. Minkiaa ki kenavu vake via quahama amikaeave, kuave, kio. Isuva kuama.

16

Rasarusiaa kua

¹⁹ Isuva minki kivaseo viva kiva nimio, Vaiinki vovano airi aiaia vakova soqe ukavaaqaqai nonkuseo vo enta vo enta hiasaa u ntaraaqai nehao vauave.

²⁰ Viva vi ntaraaqai neha vaumanka vaiinki vo via auku Rasarusia vika vae vuu airi aiaia vako vaiinkia naavu qentiana sovo vaua. Vi vaiinkiva sa aiaviavaka vakova vehi vaiinkivano vauvo numuaravanoqai aigava via vaakaqaa ike vauvo ²¹ vaihao viva airi aiaia vako vaiinkiva ntara nehao viki agusoa viaqai nunku naeva vaua. Mini vauvo vairivano vikare aikare ihao via numuara mpui ne vaua.

²² Sa aiaia vako vaiinkiva quku vumanka naauaihainaasa via vika vare vuu Avarahaava nai saivaqaa vaunaini vuu soa.

²³ Vuu sovo airi aiaia vako vaiinkiva vivavaka vaio quku vuvu vakaqi quntama kovo viva quku vuasa vaianaini vaihao ankua ntihaio vaio. Mini vaihao viva vuuvi kavovo Rasarusiva Avarahaasanti quahehao niaraini vaua.

²⁴ Vauvo viva Avarahaaa aareo kihao, Avarahaao, ki qo, kiriara umpo ise kiva kimikaane. Ae Rasarusia akikaio viva nai vuqa ou namaiqia vaavi quntama vaeo munku ki maaqiqaqaa vakaiiao nupima kimikaaiie, kio. Ke noa iha ikaiiaqi vaiha ankua ntiha vai uo, kio.

²⁵ Viva minki kuvo Avarahaava aqao kio, Ki vainkivauvo, ae iriane. Ae haau qaqi vauna entaa soqe ahasa vakoao Rasarusiva manta ahasaqai vakoave. Vake viva maini vaihao quahehao vaivaa ae mini ankua ntihaa vaiarao. ²⁶ Ae qaiqaavaka ii vaiiqe ke voqa ai kiva amiaie. Ke vaunaa ae vaianaa avukana onkai noama vaio ivo. Maihao vuantove vihaio aniantoave kio onkai noama avukana vakaiave, kio.

²⁷ Avarahaava minki kuvo vi vaiinkiva kihao, Umpo, ki qo, ke ariara umpo ise ki uo. Rasarusia akikaiao viva ki qoa naavuqi ou nteo ²⁸ ki qaka vasausa sauqu hiniunavu vaisa kiva nimiaie. Visavaka maini aiha vinanaini anivoave, kio.

²⁹ Minki kuvo Avarahaava aqao, kio. Mosevavaka poropeti vaiinkinavuvaka qara ntuva ko uvava vaiove. Visa vi uvaa homa iivaave, kio.

³⁰ Kuvo qaqi vau entaa airi aiaia vako vaiinkiva kihao, Save, ki qo, Avarahaao, quku viava aniranteo vuu kiva nimia visa via uva iihama manta aara qaqla sevaave, kio.

³¹ Minki kuvo Avarahaava aqao kio. Visa Mosea uvavaka poropeti vaiinki uvavaka sa iivea visa quku viava aniranteo vuu kina uvaavaka sa ho iivaave, kuave, kio. Isuva minki kuama.

22

Isua ravaaqau soa

⁴⁷ Isuva mini vaihao qaqi ki vaumanka vaiinki airi vaiinkinavu anintoa. Isua vainki 12 navuqinkaio Iuntaasiva airi vaiinki ntika vaeo viva naane visa avuni anio Isuva vaunaini aninteo Isua moqa saeva auki vauvo ⁴⁸ Isuva kihao, Iuntaasio, ae ki moqa sehaae ki vakaini vakakai vainkisa navukaasa nivuqaa ki qovarama senaave? kio.

⁴⁹ Isuva minki kumanka via vainkinavu via vakamase vausa kavomanka visa Isua ravaaqau saesa auki vaumanka vinavusa Isuaa kiha, Noavauvo, kenavu sopiqoe visa keqa saraave? kinka. ⁵⁰ Kivaseo vovano Kotia saiqa vaa amike vau vaiinkisa visa avuniasa saiqa vainki vo keqaseo via aako keqa aqu sovo hiqintuvo Isuva aqao kio hove kio. ⁵¹ Kivaseo vi vaiinkia aakoqaa nai sauqu vakovo qaiqaa kavanta vua.

⁵² Kotia saiqa vaa amike vau vaiinkisa visa noanavuvaka, Kotia naavuqaa raqisi vau porisisa opisaaravaka, noa vaiinki vonavuvaka, visa Isua ravaaqau saesa anusaa Isuva kihao, Ne kamaania vakamase iqosa raqaina vaiinkia voqaama ravaaqau saesae sopi saavu vare aniavo? ⁵³ Ke ni hampaka vo enta vo enta Kotia naavuqi vaiqi vi vauamanka ne sa ki ravaaqau saarave. Ho vake maa entaa ni entama vaio ivo. Vake sonkiaiqi vaia ahasava mpeqaiqianaove, kio.

23

Hini sakaiqaa aruso vaiinkiva uva kua

³⁹ Manta vaiinki vovano hini sakaiqaa arusova vivavaka Isua manta uva kiva amihao kihao, Quqaee ae mesaia vaiinkivano variarao? Ae nenavano kikantavaka saihaqiane, kio. ⁴⁰ Minki kuvo manta vaiinki vovano aqao kio, Sae ae Kotia aaku qekehaha variarao? Visa kikanta aanantamase viavaka arusaavo. ⁴¹ Visa homa kikanta arusevaave. Visa kikanta manta saiqa saara kikanta arusaavo. Vi vaiinkiva sa manta saiqa varaivave, kio.

⁴² Minki kivaseo viva Isuaa kihao, Isuo, ai noaiqama saaina entaa kiriarama irikaane, kio. ⁴³ Minki kuvo Isuva kihao, Ke ai kiva amiaiana iriane. Vake ae ki vakamaseama soqe vakusaini vainaave, kio.

Isuva quku vua

⁴⁴ Minkuvo suai qiakaqaa uu ntovo viaqaankaio sonkiaiqama vuvo sa suai ikovo sonkiaqai aruqio vuvo suai vikiniqamavio 3 kiroki quvo qaiqaa aakikoa. ⁴⁵ Ierusaremi vakusaini Kotia naavuqi saankusa voqaama noa kavuna hiikova avukaqaa nai nahaqu vuvo ⁴⁶ Isuva noaiqaaseo oi oi kihao, Ki qo, ki maraqua varaane, kio. Minki kivaseo viva quku vio. ⁴⁷ Isuva quku vuvo sontiaqaa raqisi vau vaiinkiva Isuva minkua kaveo Kotia auku kure ra seo kihao, Quqaama maa vaiinkiva avuqavu ni vai vaiinkivave, kio.

⁴⁸ Minki kumanka vi saiqa kavaesa ruvaantuma vusa visa vaiha kavamase viaqaankai visa nai maaqaini anirante vihama munkusa mantaiqumanka nai mimia ruquku seha vuama. ⁴⁹ Visa vumanka Isua vaiinki nahenkivaka, nahenki vonavu Kariri vakaihai via vakaqi nusavaka, visa niara ntaka vaiha vi saiqa kave vaua...

24

Emeasi vakusaini ni vau vaiinkikantaa kua

¹³ Vi entaaqaa Isua vainki kaaraqanta vo vakusa Emeasi vakusaini viesia vua. (Urara vaivo Kainantu vaivo via voqaama Ierusaremi vauvo Emeasi vakusa vaua.) ¹⁴ Vikanta aarana viha Isua aruso uvaa kivaqi vi. ¹⁵ Vikanta kivaqi vuvo Isuva nai aninteo vikanta vakamaseo ou vumanka ¹⁶ vikanta via kaveha sa via uqauqamase kavarai vo vaiinkivanove kuvo ¹⁷ Isuva vikantaa kihao, Nekanta aarana aniha nana uvae nai kiva ami nai kiva ami ani vaiavo? kio.

Minki kumanka vikanta ani viaqaa himpikē munkusavano man-taiqumanka ¹⁸ vovano Siroipasiva Isua ireo, Maa entaa airi vaiinkinavu ani Ierusalemīni variavaa ae vohaigavanogaie kuvana qovaraīqi uvaa sae iriarao? kio. ¹⁹ Minki kuvo Isuva nana uvave kumanka vikanta kiha, Isuva Naasaretihaīnaa uvave. Vi vaiinkiva poropeti vaiinkivano vaihao Kotia avuqaavaka vaiinki nahenki nivuqaavaka noa saīqa vaehao soqe uva kio ivo. ²⁰ Viva vaimanka Kotia saīqa vaa amike vaia vaiinkisa visa noa vaiinkinavuvaka, kinavuqaa raqisi vaiasavaka, visa via amiavo viva via arusaake kimanka via sakaīqaa pirimaqo arusaavo. ²¹ Kenavu haau vi vainkiaa Kotiva via akikaivo viva vo vakanaasa aakara seo kinavu Isarai vainkiqaa raqisiaiavave kunaave. Uva vovakama vaio ivo. Via arusaavo vake kaaramo enta aikareo ivo. ²² Vake kekanta nahenkinavu kia uvaa ii rankuma vi uo. Vinavusa vaasa qararaa via quntama kaaraqi ou nte sa via vaaka kavaavo. ²³ Vinavusa anirante vuu kiva nimiha, Naauaihaīnaasa kinavuaa viva qaqima vaio ivo kiavo, kinka. ²⁴ Vinavusa minki kiamanka kinavuqinkai hini vaiinkinavu via quntama kaaraqi ou vi ou kavaavo nahenkivano ki uvaa vivauma vaimanka via vaakavaka sa kavaave, kinka.

²⁵ Vikanta minki kuvo Isuva vikanta kiva nimio, Nikanta avu aakavaka sama vaio ivo. Haau poropetinavu kiva ko uvaa nekanta vi uvaa quqaave kiakaa vaimanka nekanta qasomase vi uvaa ii vaiavo. ²⁶ Nekanta sae iriavo? Kotiva akikaaia vaiinkiva mesaia vaiinkivano aihavina ahasaa vaiqio vio viaqaankaio noaiqama vio mpeqa vaiinkivano vaianaove, kio.

²⁷ Minki kivaseo Isuva mesaia vaiinkiaa Kotia vukaqi qara ntuva ko uvaa vikanta kiva nimieva hoqareo Mosea vukaqinkaio kiva nimiqio vio poropetinavu vukaqinkaio kiva nimiqio vua.

²⁸ Minki ki vauvo vikanta viesā u vakusava aumanko vauvo Isuva aarana qaqi vieva voqaama auki vauvo ²⁹ vikanta aqao ki, Amparaīqaa entievave. Qaqa sea kikanta vakamasea vaikaane kuvo vikanta vakamaseo vaieva naavuqi vio. ³⁰ Viva viaqi vaihao ntara kaintaqaa vikanta vakamaseo oquvio Kotiaa soqema iarao kivaseo mpareti ntara nkuseo rairaseo nimumanka ³¹ vikanta avu aako kenko kuvo iivumanka vikanta via uqaugamase kave. Vikanta via uqaugamase kavovo Isuva vikanta nivuqaankaio uantavio sa vaio. ³² Isuva uantavio sa vau-manka vikanta nai kiva ami nai kiva amihakanta, Viva aarana anihao Kotia vukaqinkainaa uva kikanta kiva kimi vaio quqaama kikanta munkusaqinkaio soqema vio ivo, kinka.

³³ Minki kivaseo vikanta vaasa himpikanta anirante Ierusalemīni ou Isua vainki 11 navu rantase kavomanka vinavusa vo vaiinkinavu vakamase ruvaantumavi kiha, ³⁴ Noavano quqaama qaiqaa himpio ivo. Saimoniva vivama kaveo ivo, kumanka ³⁵ vikanavaka aaraini niha kavooa visa kiva nimi. Vikanta kiha, Viva mpareti ntara nkui saimanka viaqaankai kenka noa vaiinki sankunkase kave uo, kinka.

Isuva nai vainki nivuqaa qovaraīqama vua

³⁶ Vikanta uva visa kiva nimi vauvo vakeni noavano vivama qovaraīqama vio visa kakaqa himpikē vaihao kihao, Ni munkusaqinkai qihaasi vaia variake, kio. ³⁷ Minki kumanka visa voqamase qekeha vaanavano qovarama vivo kuvo ³⁸ Isuva visaa kihao, Ne nankihae qeke vaiavo? Ne nankihae kiriara kaara aako vake ii vaiavo? ³⁹ Ki sauqu aiqū

kavaake. Ke visama ivo. Ki aukeha kavaake. Ke vaiinkima vai uo. Sa vaanavano ki aananteo makivaka vuhaaivaka vaiavaave, kio.

⁴⁰ Minki kivaseo viva nai sauquvaka aiquvaka numiqomanka ⁴¹ visa voqamase quaheha sauqu runkinkii iha kiha, Sa ho viaa quqaave, kiae kuvo Isuva kihao, Ntara naainaa vaio ivo, kumanka ⁴² hampusa nunkakoa ampara amuvo ⁴³ viva visa nivuqaa vaihao varaseo noa.

⁴⁴ Isuva hampusa namaseo visa kiva nimio, Haaui ni hampaka vaiha ke maa uvaa ni kiva nimunaave. Kiriara haaui Moseva vukaqi qara ntuva ko uvaave, poropeti vaiinkinavu qara ntuva ko uvaave, Saami vukaqi qara ntuva ko uvaave, ke ni kiva nimiha vi uvaa vivauma vaianaove kunaave, kio.

⁴⁵ Minki kivaseo visa Kotia vukaqi qara ntuva ko uvaa sankunka iriake kio viva vi uvaa vi uvaa kiva nimio kihao, ⁴⁶ Maa uvaa qara ntuva koave. Mesaia vaiinkiaa viva aihavina ahasaa vaeo vuu quku vio kaaramo enta vaio qaiqaa qaqi himpuanaove. ⁴⁷ Viaqaankai ne ki saiqaa ki hukuaa iihama vaiinki nahenki kiva nimiqi viha manta aara qaqia saivo Kotiva ne manta saiqa vare uvaa nunka nimikaaie kiake. Vi uvaa kiva nimiqi viha Ierusalemi naane vi uvaa kiva nimiqi vi viaqaankai vo vakaqaa vo vakaqaa kiva nimiqi vuake. ⁴⁸ Nenavu nenka avuqo vi ahasaa vi saiqaa kavaama ivo. ⁴⁹ Ki qova sauqu aiqiqaa aqusehao kenka ni nimieave kiainaa kema via akikaeave. Ne maa vakusaaqi vaiqi vivo naauaihaio viva kuvio niqaa vaihaoma ni mpeqaiqama nimikaaie, kio...

IOHANE

3

Nikontimaava Isua ou kavoa

¹ Paresi vaiinki vovano vauvo via auku Nikontimaava. Viva Iuntaa vakanaasa avuniaa vaiinki vovano vaua. ² Viva vaihaoma entaŋi Isua ou kaveo kihao, Maara ki variaa vaiinkio, kenavu kavauao Kotiva ai akikaiŋaa kiama ae maara uva ki variaava ani iarao. Sa Kotiva ai saihaŋiae kivaa ae sama noa saiŋa varaaraikiio, kio.

³ Viva minki kuvo Isuva kiva amio, Ke quŋaa uva kiaiama iriane. Vaiinki nouŋama viava vaiiao via sa ŋaiŋaavaka vakakaiea viva sama Kotiva raŋisina vakusaa ho kavaanaove, kio. ⁴ Kuvo Nikontimaava kihao, Nankimaseoe nouŋama vina vaiinkia ŋaiŋaa vakakaanaove? Viva ŋaiŋaa nai noa araraŋi viŋekaiiae via vakakaanaove? kio.

⁵ Kuvo Isuva kihao, Ke quŋaa ki uo. Namaiŋi vakakaiava vaiiao sa Kotia maraŋuavano via ŋaiŋaa vakakaiiao viva sa Kotiva raŋisina vakusainia vuanaove. ⁶ Vaaka ahasavano vaaka ahasaŋaiva vakakaiaive. Maraŋa ahasavano maraŋa ahasaŋi vakakaiave, kio. ⁷ Ke ni ŋaiŋaa vakakaainaama kiva amuaa ae viaama rankuma via iarao. Sama minkiane. Ke uva ŋantase ai kiva amieave. Uvaivano ukihao mini mini vuakaaiŋo vi vaiio ivo. ⁸ Uvaivano uki vaivaŋa ae sa via kavaraia ae via uvaŋai iianaave. Ae viva aniaina osaraave viva vuaina osaraave sa iia iarao. Ho Kotia maraŋuavano vakai osaraa via voŋaama vaiio ivo, kio.

⁹ Isuva minki kuvo Nikontimaava, Nankimaseoe minkianaove? kuvo ¹⁰ Isuva kihao, Ae Isaraia vainkinti maara uva kiva nimi variarava vaihae vi uvaa sa iianaave? ¹¹ Ke quŋaa ki uo. Kenavu sankunkase iuna ahasaa ni kiva nimi vai uo. Kenavu kenkanavu kivuŋo kavauna ahasaa ŋoŋaa ni kiva nimi vai uo. Minki vauamanka ne sa kinavu uva iriavo. ¹² Ke vakaihainaa ahasaa ni kiva nimuamanka ne viaa sa quŋaa uvave kiavo. Ne minkiaŋe ke naauaihainaa ahasaa kiaima nankise ne vi uvaa ho iivaave? ¹³ Sa vaiinki vovano naauaini Kotiva vainaini viave. Keŋaiva vihaiva kivi uo. Ki vakaini vakakaia ke naauaini variavauausave.

¹⁴ Haau ni saivaŋava Moseva ŋumina vakaini vaihao memau maraŋa oiŋo aukuseo via sakai arakoŋaa kure ra soave. (Vaiinki nahenki via kave sa quku vuake kio Moseva minkuave.) Ho ke vakaini vakakaia ke vaiiaa haau Moseva memau maraŋa aukuseo vakontema sema kivaka sakaiŋaa kure ra saia ¹⁵ vaiinki nahenki kiriara quŋaa vivave kisa sa quku vi kaiŋa viaiki aiŋava enta enta ŋaŋi vaiŋi vivaave, kio. Isuva minki kuama.

¹⁶ Vaiŋa Kotiva vakaini vaiasaa voŋamaseo munkusa vakehaoa kio viva nai maaŋu vohaŋa vakakaia kinavu kimio. Minkiaa ki vaiinki nahenki via maaŋuaa quŋaave kisa sa quku vi kaiŋa viai visa aiŋava enta enta ŋaŋi vaiŋi vivaa.

¹⁷ Kotiva nai maaŋu akikovo viva sa vaiinki nahenkiŋaa uva vakaeva kuvio. Vaiinki nahenki soŋemavi variake kio viva kuvio.

¹⁸ Vovano via maaŋuaa quŋaa vivave ki vaiava vivama sa uva varaanao. Vovano viaa sa vivave ki vaiava vivama noa uva varaanao. Vake maa entaa Kotiva kota kivaseo vi vaiinkia via ŋoima seo. Viva

Kotia maaqu vohaiqa vakakaiaa sa quqaa vivave kia saara Kotiva via qoiima seo.

¹⁹ Maa ahasaa saara uva vaianao. Ovavano vakaini kuvimanka vaiinki nahenki sa via quahama amikarai visa sonkia ariraagai quahe vai. Vaiinki nahenki saiqavano manta saiqa vaimankaa ki visa sa vi ovaa quahama amike.

²⁰ Manta saiqa vare vai vaiinkiva vovano vovano navukaiqihaoma sa vi ovaa quahama amikaraio sa ovavano vainaini vio. Ovavano ki vaaqu saiqa akaama kimikaanto kihao sa ovavano vainaini vio. ²¹ Viva minkima vaivo quqaa saiqa vare vai vaiinkiva sa qekaraio ovavano vainaini vio. Viva vivo ovavano via saiqa akaama amikaimanka vaiinki nahenki kavaavo vi vaiinkiva Kotia uva iihao Kotia saiqa vare vaia.

9

Isuva avu qimpa vu vaiinkia soqema soa

¹ Isuva ou vihao kavovo vaiinki vovano nai noa auhaqinkaio avu qimpa vuvu vaumanka ² Isua vainkinavu Isua irema, Maara ki vaiaa vaiinkio, kavave manta saiqa vaa saivoe via saara vi vaiinkia avu nai noa auhaqinkaio qimpa vio ivo? Naie, via nosa qosae manta saiqa vara saavaoe via saara via avu qimpa vio ivo? kinka.

³ Minki kuvo Isuva aqao kio, Sama nai manta saiqa varaia saara via avu qimpa vio ivo. Sama via nosa qosa manta saiqa vararaa saara via avu qimpa vio ivo. Ne vi vaiinkiaqinkai Kotia saiqa kavaake kio via avu qimpa vio ivo. ⁴ Kotiva ki kikikai saiqaa kenavu aakikinaaqaa varaqi vieave. Entama viao sa vovano ho saiqa varaanaove. ⁵ Ke vakaini vaiha ke ovavano ikaintema se ikaqi vuaia vakaini vaisa ho kavevaave, kio.

⁶ Minki kivaseo Isuva vakaqaa kaara vihiseo kaaraqo horaiqama seo viki avu qimpa vua avuqaa kaaqau amikeo kihao, ⁷ Oku Siromi varuvaqi, Akikaia namaiqi munku nena vii mintuqaane, kio. Minki kuvo vi vaiinkiva kunte io munku nai vii mintuqa sovo via avu rampai vuvu viva vihaio okuranteo ho kavamaqio uio.

⁸ Viva ho kavamaqio ui vaumanka via aqa vaua kavovo aarana vaihao aiaia kimiake ki vau vaiinkiva qaqi uumanka visa via kavema kiha, Ka vaiinkivae uio ivo? ⁹ Aarana oquvio vaihao aiaia kimiake ki vai vaiinkivave? kinka. Kumanka hini usa kiha, Ho vivama ivo, kinka. Kumanka hini usa aqao kinta, Vovanoma uio ivo. Via vii voqaama vaiva uio ivo, kuvo vi vaiinkiva uu nteo nai kihao, Ke maa visama ivo, kio.

¹⁰ Minki kumanka visa via irehama, Nankuma saivoe ai avu rampai vio ivo? kinka. ¹¹ Kuvo viva visa kiva nimio kihao, Vaiinki vovano via auku Isuva viva kaara vihiseo horaiqama seo ki kivuqaa kaaqau kimikeo kiriarai kihao, Siromi varuvaqi munku nena vii mintuqaane, kimanka ke munku mintuqa sauo ki kivu rampai vimanka ke ho kavamaqi uuo, kio. ¹² Minki kumanka visa via irema, Viva kaini vivaae uuarao? kinka. Kuvo, Nai kainie vio ivo? Sa ke kave uo, kio.

¹³ Kumanka visa haau avu qimpa vua vika vae vuu Paresi vaiinkinavu vaunaini sanki. ¹⁴ Isuva maara entaqaa hora kaaqau seo vi vaiinkia avu rampai soa. ¹⁵ Visa Paresi vaiinkinavu vaunaini via vuu somanka Paresi vaiinkinavu vi vaiinkia irehama, Nankuma saivoe ai avu rampai vio ivo? kuvo viva kihao, Viva hora vaaseo ki kivuqaa kaaqau kaimanka munku kenka vii mintuqa sauo ki kivu rampai vimanka ke ho kave uo, kio.

16 Viva minki kumanka Paresi vaiinki hini susa kihama, Vi saiqaa varaiva maara entaqaa minkio ivo. Viva maara entaqaa sa minkiakaa vaivo viva uva raqa sehao minkio ivo. Minkivaa kio viva sa Kotiva inaihaio kuvivave, kinka. Kumanka hini susa kihama, Aqao, nankumaseoe manta vaiinkivano vi saiqaa noa saiqā ho varaanaove? kinka. Minki kivase hini usa vo uva kumanka hini usa vo uva kinka.

17 Qaiqaa Paresi vaiinkinavu via irehama, Ae viva ki kivu rampai seo ivo kianaave. Vi vaiinkiaa ae nana uvae kiarao? Viva nankuma vai vaiinkivae ai avu rampai se ivo? kuvo vaiinki viva kihao, Viva poropeti vaiinkivanove. Kotiva via saihaqi vaivo viva saiqā vae vaio ivo, kio.

18 Minki kumanka Iuntaa vaiinkinavu sa via uvaa quqaave kirai vi vaiinkiaa kiha, Ae una kihaama ki kivu rampai vivo kiarao. Haa u sa ai avu qimpa vuave, kinka. Minki kivase vi vaiinkia nosa qosa naaromanka vikanta ¹⁹ anumanka vikanta irehama, Vaiinki maa nikanta maaquve? Quqaave via nai noa auhaqinkaio avu qimpa vuave? Nankuma saivoe via avu rampai vivoe ho kaveo ivo? kinka.

20 Kumanka via nosa qosa kihama, Maa vaiinkia kikanta maaquve. Via avu haa u auhaqinkaio qimpa vuave. ²¹ Nai nankuma saivoe via avu rampai vio ivo? Nai kavave via avu rampai seo ivo? Viva nouqamavivave. Ne nenka via ireha kavaake. Viva homa ninka kiva nimianaove, kinka. ²² Vikanta Iuntaa vaiinki kave vakausa naaku qekehama minki kuama. Iuntaa vaiinki noanavu vaasa uva kivase kihama, Vaiinki vovano Isuaa mesaia vaiinkivano kinavu saihaqieva anivave kiantoave. Vovano minki kiea via saara via akihama maara naavuqinkai akikamasaaio veva nteo esaara vuae, kinka. ²³ Minki kivaseha uva kivakoaa ki via nosa qosa Iuntaa vaiinki noanavu naaku qekehama kiha, Viva nouqamavivave. Nenka via ireha kavaake, kinka.

24 Kumanka visa qaiqaama haa u avu qimpa vua aarema kihama, Ae Kotia quahama amikaakaave. Isuva manta vaiinkive, kinka. Kuvo vi vaiinkiva kihao, ²⁵ Isuva nai manta vaiinkie soqe vaiinkie ke sama via osara ii uo. Ki kivu qimpa vua rampai saiaa viaaqaima ii uo, kio. Kumanka visa via irehama, ²⁶ Viva ai nankie ivo? Viva nankumaseoe ai avu rampai seo ivo? kinka. Kuvo viva kihao, ²⁷ Ke via ni kiva nimuamanka ne sa iriavo? Nankihae vi uvaa qaiqaa iiesave? Nevaka vo? Nevaka via vainki vaiesae qaiqaa vi uvaa iriavo? kio.

28 Kumanka visa via noaiqamase akiha kiha, Arema via vainki vaihaa via uva iaravave. Kenavu kenka saivaqaa Mosea uva iiqi vuausave. ²⁹ Kotiva Mosea uva kivakoa kenavu iiqi vunaama ivo. Isuaa vi vaiinkiva qumina vaiinkive. Kenavu sama viva vihaio ani osaraa ii uo, kinka.

30 Visa minki kuvo viva sauqu runkinkii ihao Ise, kio, Ki kivu rampai kimikaiaa viva vihaio ani osaraa ne sae iriavo? ³¹ Kenavu iuo Kotiva sama manta vaiinki uva ii vaivama ivo. Kotiva nai uva iiha ni vaia vaiinkisa visa uvaqai ii vaivama ivo. Via auku kure re vaiasa visa uvaqai Kotiva ii vaivama ivo. ³² Haa u maa vakaa hoqaramako entaqaankaio sa vaiinki vovano nai noa auhaqinkaio avu qimpa vua rampai amikoama ivo. ³³ Isuva sa Kotiva inaihaio kuvuae kio sa ki kivu ho rampai kimikaikiio, kio.

34 Vi vainkiva minki kumanka visa kihama, Ai vaaqu vainki vakakaivave. Ae vo? Ae kinavuvakae maara uva humiqenaave?

kinka. Minki kivase visa vaiinki via rarau vae veva maara naavuqinkai vahaagaini aquse.

³⁵ Via vahaagaini aqu sovo Isuva visa via rarau aqusoaa iio vi vaiinkia ranta seo kihao, Ae vakaini vakakai vainkiaae quqaa vivave kinaave? kio. ³⁶ Kuvo vaiinki viva irehaoma, Noa vaiinkio, viva kavave? Ae kiva kimiaqe ke viaa quqaa vivave kiae, kio. ³⁷ Kuvo Isuva kiva amio, Ae kave vaiaausa ke maa visama ariara ki vai uo, kio.

³⁸ Minki kuvo viva kihao, Noa vaiinkio, quqaama ae vivave, kio. Kivaseo viva Isua avuqaa koi sau aravio via quahama amikeo vauvo ³⁹ Isuva kihao, Ke vaiinki nahenki raira saea vakaini kuvuausave. Avu qimpa visa kavaakea kuvuausave qaqi kavesa avu qimpa vuakea kuvuausave, kio.

⁴⁰ Minki kumanka Paresi vainkinavu vi uvaa ii Isua irehama, Kinavu kivue qimpa vio ivo? kinka. ⁴¹ Kuvo Isuva kiva nimio, Ni nivu qimpa viavauve sa niqaa uvavano vaianaove. Ne kiha kenavu ho kave uo ki vaiavo. Minki ki vaiaraa kio via saara niqaa uva vaianaove, kio. Isuva minki kuama.